

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію Гусак Вікторії Михайлівни
на тему «Формування професійно-психологічної культури майбутніх соціальних
працівників в умовах університетської освіти»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук
за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія

Актуальність роботи зумовлена гострими трансформаційними і кризовими процесами, котрі переживає сучасне українське суспільство, що викликає потребу поглибленого вивчення питань психічного здоров'я особистості. Особливо значущою є роль професійно-психологічної культури для фахівців «професій допомоги» у ситуаціях, що потребують мобілізації глибинних особистісних ресурсів. Проблема, яка розглядається в дисертаційному дослідженні, є актуальною і важливою як у теоретичному значенні для сучасної психологічної науки, так і для практики соціальної роботи та якісної професійної підготовки фахівців за спеціальністю «Соціальна робота».

Важливість та недостатня наукова розробленість означеної проблематики зумовили вибір здобувачкою теми дисертаційного дослідження «Формування професійно-психологічної культури майбутніх соціальних працівників в умовах університетської освіти», його об'єкта і предмета. За об'єкт дослідження взято: професійно-психологічна культура соціального працівника; а за його предмет – формування професійно-психологічної культури здобувачів - майбутніх соціальних працівників в умовах університетської освіти.

Тему дисертаційного дослідження обрано відповідно до комплексної наукової теми кафедри психології Чорноморського національного університету імені П. Могили «Цільова спрямованість особистості у різних сферах її діяльності» (номер державної реєстрації 0116U008737). Тема дисертації затверджена вченою радою Чорноморського національного університету імені П. Могили (протокол №11 від 03.07.2013 року) та узгоджена у Міжвідомчій раді з координації наукових

досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 7 від 24.09.2013 року).

Аналізуючи дисертаційну роботу Гусак В. М., можна зазначити, що автором чітко сформульовано її мету – теоретична розвідка і емпіричне дослідження професійно-психологічної культури та шляхів її формування у майбутніх соціальних працівників в умовах університетської освіти. Всі завдання, зорієнтовані на досягнення цієї мети, у дослідженні виконано.

Висунуті в дисертаційній роботі наукові положення та висновки є теоретично і емпірично обґрунтованими, достовірними та виваженими, що забезпечувалось обраними методологічними засадами, комплексним застосуванням методів дослідження; репрезентативністю вибірки дослідження та використанням сучасного апарату математичної статистики.

Зміст, структура та виклад дослідницьких результатів розподілений у трьох розділах, кожен із яких розкриває сутнісні характеристики та уявлення про досліджуваний феномен.

У *першому розділі* автором здійснено аналітичний огляд існуючих наукових поглядів на проблему професійно-психологічної культури як багатокомпонентної структури. Розглянуто різницю між життєвою та науковою, загальною (базисною) та професійною психологічною культурою особистості. На підґрунті аналізу сучасних наукових розробок та парадигму діяльнісного саморозвитку особистості здобувачка розглядає професійно-психологічну культуру як комплексне інтегративне особистісне утворення, що становить цілісну сукупність взаємопов'язаних психологічних властивостей (мотиваційних, емоційних, рефлексивних, регулятивних), що базуються на системі гуманістичних ціннісних орієнтацій та смислів, розвиненій рефлексії та продуктивному саморозвитку, і забезпечує високий рівень саморегуляції, ефективності соціальної взаємодії та успішності професійної діяльності.

З урахуванням особливостей соціальної роботи як професійної діяльності визначаються компоненти та показники професійно-психологічної культури фахівця, на основі чого авторкою побудовано теоретичну структурно-

функціональну модель професійно-психологічної культури соціального працівника. Складовими професійно-психологічної культури визначено ціннісно-смысловий, рефлексивно-регулятивний, емоційний та комунікативний компоненти. Обґрунтовано детермінанти розвитку, розкрито механізми, принципи, організаційні та психолого-педагогічні умови формування професійно-психологічної культури майбутніх соціальних працівників в умовах університетської освіти з урахуванням вікових психологічних особливостей пізньої юності.

Важливим у дисертаційному дослідженні є *другий розділ*, в якому представлено результати емпіричного дослідження та зроблено їх глибокий аналіз. Описано програму експериментального дослідження особливостей професійно-психологічної культури студентів-соціальних працівників; обґрунтовано його мету, завдання та основні етапи реалізації: підготовчий, діагностичний і аналітико-інтерпретаційний; визначено систему критеріїв, показників та методик діагностики складових професійно-психологічної культури. Вибір методик дослідження відповідає меті та завданням роботи.

Проаналізовано результати констатувального експерименту, у якому взяли участь здобувачі спеціальності «Соціальна робота» загальною кількістю 366 осіб, здійснено психологічний аналіз та інтерпретацію отриманих емпіричних даних. За допомогою комп'ютерної програми SPSS 21.0 for Windows здійснено емпіричну перевірку компонентного складу показників професійно-психологічної культури, зокрема проведено кореляційний аналіз і встановлено тісний взаємозв'язок між показниками професійно-психологічною культури, емоційного інтелекту, психологічного благополуччя, самоактуалізації, особистісної зрілості, здатності до рефлексії, саморегуляції та комунікативного потенціалу. За вказаними показниками на основі статистичного аналізу описано властивості респондентів з високим та низьким рівнями розвитку професійно-психологічної культури.

За допомогою факторного аналізу дисертанткою виокремлено і описано чотирьохфакторну модель психічних явищ, що вивчалися: 1-й фактор «Ціннісно-смыслова сфера особистості»; 2-й фактор «Рефлексивно-регулятивна сфера особистості»; 3-й фактор «Емоційна сфера особистості»; 4-й фактор

«Комунікативна сфера особистості». Використання методів математичної статистики, кореляційного та факторного аналізу підтверджують надійність отриманих даних. Авторка поєднує опис кількісних даних дослідження з їх психологічною інтерпретацією, підтверджуючи це великою кількістю таблиць і рисунків.

Особливу увагу привертає *третій розділ* дослідження, в якому дисертантка запропонувала та апробувала психологічну тренінгову програму розвитку та корекції професійно-психологічної культури, що була покладена в основу формувального психолого-педагогічного експерименту в традиційних умовах навчання здобувачів спеціальності «Соціальна робота» ЧНУ ім. П. Могили. У дослідженні розкриті мета, сукупність концептуальних підходів і принципів організації тренінгу, описані організаційні форми, методи та методичні прийоми, що задіяні у даному процесі; наведено процесуальні й змістові аспекти реалізації тренінгової програми.

У третьому розділі дисертанткою також здійснено аналіз ефективності вказаної корекційно-тренінгової програми на основі інтерпретації та порівняння результатів розвитку складових професійно-психологічної культури у контрольній й експериментальній групах до та після проведення формувального експерименту. Застосування t-критерію Стюдента підтверджує статистичну достовірність зростання у результаті апробації тренінгу із представниками експериментальної групи показників психологічного благополуччя, комунікативного потенціалу, стилю саморегуляції поведінки та професійно-психологічної культури. Спираючись на отримані результати, авторкою доведено, що розроблена нею експериментальна програма сприяє розвитку тих якостей особистості, які складають професійно-психологічну культуру студентів.

За змістом третій розділ наочно ілюструє описані Гусак В. М. положення стосовно основних шляхів, засобів, механізмів, принципів та умов формування професійно-психологічної культури у студентів і підкреслює не тільки теоретичну, але й практичну цінність роботи.

Сформульовані *висновки* загалом підтверджують реалізацію поставлених завдань та досягнення мети дисертаційного дослідження, бачення автором перспективи подальшої розробки проблеми.

Дисертаційне дослідження має достатній рівень *наукової новизни*, яка полягає в тому, що вперше комплексно досліджено феномен професійно-психологічної культури майбутніх соціальних працівників як інтегральної властивості особистості; теоретично обґрунтовано та емпірично апробовано структурно-функціональні компоненти моделі професійно-психологічної культури (ціннісно-смысловий, рефлексивно-регулятивний, емоційний та комунікативний). У зв'язку з недостатньою позитивною динамікою професійно-психологічної культури студентів за умов традиційного навчання в закладі вищої освіти, що доведено емпірично, розроблено і перевірено ефективність тренінгової програми розвитку та корекції професійно-психологічної культури майбутніх соціальних працівників.

Відзначимо й ґрунтовні *додатки до роботи*, представлені автором, які поглиблюють й увиразнюють уявлення про якість виконаної роботи у галузі педагогічної та вікової психології. Заслуговує на увагу культура викладу дисертаційного матеріалу, дотримання наукової етики, чіткість і логічність побудови змісту.

Таким чином, здобуті наукові результати, що виносяться на захист, є особистим досягненням автора. Вони оприлюднювались на всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференціях і знайшли втілення в авторських статтях, що з достатньою повнотою відображають основні результати дослідження. Основний зміст дисертації викладено у 25 публікаціях, 8 з яких надруковано у наукових фахових виданнях України та 2 – у зарубіжному науковому періодичному виданні.

Результати роботи мають високий рівень апробації і можуть бути використані як у процесі професійної підготовки і підвищення кваліфікації соціальних працівників, так і в консультативній роботі психологів соціально-психологічних служб закладів вищої освіти.

Дисертаційну роботу виконано на досить високому професійному рівні, вона є результатом значної науково-пошукової роботи. Наведене вище дає підстави для загальної позитивної оцінки дисертації Гусак Вікторії Михайлівни.

Разом з тим, слід зазначити певні зауваження та побажання:

1. У дисертаційній роботі повновагомо представлена структурно-функціональна модель професійно-психологічної культури соціального працівника (с.50-71). Яка ґрунтується на компонентах та функціях професійно-психологічної культури. Водночас, на нашу думку, поза увагою залишилася змістова складова даної моделі, зокрема складники, механізми та прогнозований результат стосовно становлення даного феномену.

2. Дисертанткою на основі теоретико – методологічного обґрунтування було організовано експериментальне дослідження протягом достатньо тривалого часу. Разом з ти, робота виграла б, якби результати цього дослідження якісно і кількісно аналізувалися в розрізі динамічних змін окремо по роках навчання або за рівнями здобуття вищої освіти.

3. Задля формування професійно-психологічної культури майбутніх соціальних працівників в умовах закладу вищої освіти авторкою теоретично обґрунтовано, розроблено та апробовано експериментальну тренінгову програму. На нашу думку, у цій програмі доцільно було б конкретизувати психодидактичні умови становлення і розвитку професійно-психологічної культури соціального працівника. Дискусійним є питання кількісного та якісного розподілу експериментальної і контрольної груп (с.169: до першої групи ввійшли 30 осіб із низьким рівнем..., а до другої – 53 особи лише із високим рівнем...), оскільки відсутні порівняння змін між учасниками груп до і після формувального експерименту.

4. У дисертаційній роботі наявні окремі стилістичні та граматичні помилки чи огріхи (наприклад, уживання слів «виражає» (с.56), «є витвором інтелекту» (с.57), «приймається до уваги» (с.155) тощо).

Вказані зауваження та побажання не знижують загальної позитивної оцінки дисертаційної роботи, яка є самостійним завершеним дослідженням, має наукову новизну, теоретичне значення, практичну цінність, а здобуті результати забезпечують вагомий внесок у теорію і практику вищої освіти.

Анотеза відображає отримані автором результати і дозволяє скласти повне уявлення щодо змісту дисертаційного дослідження.

Кандидатська дисертація Гусак В. М. «Формування професійно-психологічної культури майбутніх соціальних працівників в умовах університетської освіти» відповідає встановленим вимогам МОН України щодо «Порядку присудження наукових ступенів», затверджених Постановою Кабінету Міністрів України №567 від 24.07.2013р. (зі змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України №656 від 19.08. 2015р. та №1159 від 30.12.2015р.), а її авторка Гусак Вікторія Михайлівна заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія.

Офіційний опонент:

доктор психологічних наук,
професор, професор кафедри
психології та соціальної роботи
Західноукраїнського національного
університету

С. К. Шандрук

Підпис:	<i>С. К. Шандрук</i>
Затвердив:	<i>І. С. Таранюк</i>
Заст. ректора / проректора	